

Tsaruk A. P. Experience of Boundary Situations and Ideals

Features of the conflict in A. Moroz's novel parable „Seller in kiosk at the crossroads” and motive of „possible person” are investigated. The role of parabolic plots in a philosophic story is analyzed. The psychology of characters creation and course of the centrifugal and centripetal flow of conflicts are traced. The problem related to searching for the meaning of life and self-identification in boundary and experimental situations is covered. An attempt to generalize formation criteria of author's attitude and their expression in conformable works is made.

Key words: motive of „possible person”, searching for yourself, the conflict of hope, boundary situation.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2013 р.

Прийнято до друку 27.09.2013 р.

Рецензент – канд. філол. н., доц. Галич А. О.

УДК 821.161.2-31.09 „19”

Т. М. Шарова, Ю. В. Саєнко

**ІВАН БАГМУТ:
ТЕМАТИЧНИЙ СПЕКТР ТА СВІТОГЛЯДНІ ОРІЄНТИРИ**

Українська література ХХ століття надзвичайно багата оригінальними талантами, але далеко не всі вони відомі читачеві. Проголошення державної незалежності викликало значні зміни в житті українського народу, переоцінку й становлення всіх сфер його діяльності, зокрема сфери культури й літератури.

Тема воєнного дитинства проникливо звучала в українській літературі. Весь трагізм, неймовірна напруга цього зіткнення незахищеної дитячої душі з жорстокою дійсністю розкрилася лише тепер, побачена з середини очима покоління, яке пережило це.

Велика Вітчизняна війна займає у літературі й мистецтві особливе місце. Ця тема багатогранна, невичерпна й постійно актуальна. Розвиток цієї теми у того чи іншого письменника засвідчує міру його громадянської зрілості, характеризує спрямованість його художньо-естетичних пошуків. Кращі твори на цю тему пронизані антивоєнним духом і відіграють важливу роль у світовому літературному процесі.

Темі війни присвячували свої твори фронтовики різного віку – і ті, хто до Великої Вітчизняної війни знав ще й громадянську, письменники, чия юність скінчилася до сорокових років, бійці, які перед війною ледве встигли закінчити школу: писали і на фронті, і після війни. Потім

приєднались ті, для кого війна була дитинством. Тема війни масштабна, одна з головних її тенденцій – відображення героїзму, відваги воїнів. Ця відвага, хоробрість у різні часи була різноманітною [4, с. 95].

Прагнучи охопити і відтворити найбільш широку панораму війни, розкрити витoki масового героїзму народу, оспівуючи безсмертність його подвигу, письменники створили багато творів про війну, що відрізнялися глибоким психологізмом. Головним об'єктом зображення у них є особистість, для якої війна стала важким випробуванням і яка вийшла з неї незламаною, або, навпаки, з назавжди скаліченою психікою.

В історії української літератури ХХ століття є величезна плеяда українських класиків, які безупинно працювали на ниві художньої творчості. Особливої ваги набуває творчість І. Муратова, В. Мисика, І. Багмута, І. Виргана, В. Добровольського, В. Борового, В. Бондаря.

Розвиток української прози та поезії у 50 – 60-х рр. ХХ ст. йшов під знаком творчих стильових пошуків продиктованих світоглядною позицією письменників, коли найбільш помітною була реалістична течія, орієнтована на традиції класичної літератури. У творах харківських письменників І. Багмута, В. Бондаря, К. Гордієнка, В. Добровольського, Г. Леонова, С. Мушника, В. Холода, М. Шаповала зображувалася реальна дійсність, життя міста і села, психологія людини.

Протягом багатьох років їх творчість привертала значну увагу критиків та літературознавців. Серед літературних студій, що торкаються творчості письменників, можна назвати праці В. Дончика, В. Дяченка, М. Жулинського, М. Ільницького, Г. Сивоконя, Г. Штоня та ін. У своїх дослідженнях вони здебільшого акцентували увагу на відтворенні воєнних подій, змалюванні прийомів відображення життя в концтаборах у прозі та поезії Василя Бондаря. Про Івана Багмута писали колеги по перу та друзі – І. Вирган, В. Мисик, І. Муратов, але ці матеріали більше публіцистичного, аніж наукового характеру [6, с. 28].

Вагоме місце в історії української літератури належить Івану Багмуту, який тематично окреслив свою художню спадщину таким чином: тема воєнного дитинства, подій Великої Вітчизняної війни („Записки солдата”). Актуальність дослідження творчості письменника полягає в тому, що його творчість в цілому залишається на сучасному етапі розвитку літературознавства поза увагою науковців, хоча твори письменника заслуговують на увагу. Проте дотепер творчість І. Багмута недостатньо осмислювалась у складі літературного процесу. Тим часом пильніше вивчення літературного контексту в широкому розумінні цього слова виявляє немало додаткових рис творчої індивідуальності І. Багмута. Недостатність вивчення проблеми в обраному нами ракурсі зумовила потребу її всебічного наукового осмислення.

Так, біографією та художньою творчістю І. Багмута цікавилися І. Заєць, В. Кулик, М. Кучеренко, А. Мовчун, І. Муратов, М. Нездійминога, В. Тимченко, О. Ющенко, які здебільшого

відтворювали в періодичних виданнях спогади про письменника та враженнями від спілкування з ним.

З поглибленням історизму художнього мислення, зростанням уваги до багатьох гострих проблем нашого минулого і сьогодення Іван Багмут звертався до складних конфліктних ситуацій, неодномірних, суперечливих характерів. Це дає змогу глибше проаналізувати ряд найактуальніших духовних, етичних проблем, особливо важливих в духовному світі нашого суспільства: моральності, відповідальності тощо.

Творчість Івана Багмута демонструє високий рівень художнього втілення української народної філософії, проявленої за допомогою оригінальних художніх образів та конструкцій, які засвідчують високий рівень художнього насичення, а саме внутрішньої підпорядкованості світу та його відповідності майбутньому образу, на рівні емоційно-чутливого наповнення твору.

Іван Багмут залишив вагомий слід в реалістичній українській літературі, збагативши її чудовими творами, в яких зображуються різні сторони воєнних подій, і водночас підіймаються серйозні питання та життєві ситуації, зокрема тема воєнного дитинства.

Посилена увага до образу людини, що перенесла жахи війни, передбачає глибоке проникнення в духовний світ, вимагає глибокого психологізму. Це є характерним і для воєнної прози І. Багмута, оглядаючи творчість якого, важливо, передусім, відзначити не кількість творів і не тематику, а головне – які важливі животрепетні проблеми письменник поставив перед читачами своїми творами, які нові, своєрідні й неповторні людські характери додав він до галереї образів, створених цілою нашою літературою, або, принаймні, які творчі спроби зробив для цього [3, с. 3].

Іван Багмут надавав художній літературі вирішального значення в справі виховання молодого покоління, тому й був таким вимогливим до себе й до інших щодо художньої довершеності твору – адже маленькому читачеві поганий твір може завдати непоправного лиха. Він наголошував на тому, що художні твори повинні мати чітке ідейне спрямування, виступав проти фактографізму в художній літературі, закликав письменників учитися розпізнавати паростки нового і розкривати його суть – митець повинен йти попереду життя.

З усіх своїх книг Іван Багмут найбільше цінував повість „Записки солдата” [1]. Автор був свідком, учасником зображуваного, ходив у розвідку разом з друзями-солдатами, які потім стали героями його повісті, переживав разом з ними радість перемоги, пізнав відчуття задоволення від виконання найсвятішого обов’язку громадянина Країни Рад – захищати Вітчизну. Тому таким цільним, монолітним виступає характер і оповідача, і його друзів, тому так глибоко розкрита психологія героя [2, с. 125].

У роздумах про сучасний стан подій, про прийдешнє, у вчинках і стосунках з друзями, в окремих репліках на адресу таких, як сам, солдат

чи кровожерних ворогів, нарешті, в кожній дрібниці тієї важкої, небезпечної і потрібної солдатської роботи, без якої годі й думати про перемогу – в усьому цьому перед нами виникає проста і велична, скромна і героїчна, лірична і загартована постать солдата-розвідника, якого не зламати ніякій силі. Письменник крок за кроком розповідає про буденні фронтові справи, чим досягає реалістичного зображення.

Авторська позиція у творі зумовлена історичним перебігом подій. Автор у художніх творах намагається осмислити сучасну йому добу, подати її через своє власне світовідчуття, через особисте сприйняття соціально-політичних й духовних перетворень світу. Осмислення теми дитинства дало змогу Івану Багмуту наблизитися до реальної дійсності, відтворити усі болі і відчуття „маленької” людини. Письменника цікавила соціальна і морально-етична проблематика, яка подається крізь призму дитячого характеру у творах письменника.

Іван Багмут не обмежився розповіддю про своїх побратимів-воїнів однією повістю, а написав у післявоєнні роки ще ряд автобіографічних творів на тему Вітчизняної війни: „Пасічник”, „В яблуневому саду”, „Брати”, „Він”, „Дорогоцінне видання”, „Наш загін „Смерть фашизму!” та ін.

Читаючи твори І. Багмута, відчуваєш, що автор ніби двічі пережив страхіття (все бачене і пережите) війни. Перший раз – безпосередньо в молодому віці, а другий – під час роботи над художніми творами, прислухаючись до народної пам’яті. Щоденно митці бачили війну очима своїх загиблих товаришів і знайомих, використовуючи при цьому свій життєвий досвід. Таким чином біль і трагізм індивідуальної долі нерозривно пов’язані з народною долею [4].

У творах Івана Багмута психологічний аналіз досягається різноманітними засобами і зводиться до аналізу почуттів, думок, переживань персонажа і автора. Він здійснюється у формі прямих авторських роздумів або у формі самоаналізу персонажів, або опосередкованим шляхом – відображенням їх учинків, жестів тощо. В боротьбі за вирішення загальнолюдських питань людина повинна вступати в сутичку з сильними й безмежно жорстокими обставинами життя, проте іноді обставини виявляються набагато сильнішими за людину.

У художніх творах І. Багмут неодноразово наголошує, що його твори змушують замислитися над тим, що право на свободу має кожна людина. Воєнні події того часу постійно лишали людину такого права. Будь-яка людина відчувала біль, який вгамувати було практично неможливо, оскільки він торкався усіх проявів людського існування. Тому, впевнено можна сказати, що Іван Багмут – самобутній письменник. Естетична побудова його творів завжди відзначається сконденсованою виразністю образу, глибокою емоційністю й змістовністю. Він належить, акцентував І. Муратов, до тих дитячих письменників, які вміють цікаво й просто розповідати юним читачам про

найзначніші події, переконливо показувати найскладніші характери людей. Його твори відзначаються динамічним розгортанням подій, лаконічністю мови, яскравістю образів [5, с. 113].

Отже, твори Івана Багмута – це цілий світ, своєрідна колекція людських доль, пристрастей життя. Про важливі, найсерйозніші речі письменник говорить щиро, довірливо й просто. Завжди знаходить потрібні слова і ставить їх у такому порядку, коли не відчувається надриву чи крикливої декларації, що, безперечно, свідчить про високу майстерність автора.

Творча спадщина Івана Багмута – багатогранна й актуальна. Антивоєнна тема його творів розвивалась на основі багатой реалістичної традиції, що розкриває протиприродну, антигуманну суть війни. Проза Івана Багмута є важливим складовим елементом літературного процесу і являє собою перспективний матеріал для літературознавчих студій насамперед з огляду на її місце в системі явищ художньої літератури ХХ ст.

Список використаної літератури

1. Багмут І. Записки солдата : [повісті, оповідання, нариси] / І. Багмут. – К. : Дніпро, 1975. – 503 с. **2. Добровольський В.** Невпокоїливість : декілька штрихів до портрету письменника Івана Багмута / В. Добровольський // Прапор. – 1983. – № 5. – С. 124 – 127. **3. Заєць І.** Іван Багмут : [літературно-критичний нарис] / І. Заєць. – Київ : Веселка, 1985. – 234 с. **4. Котлярів Б.** Розповідь триватиме / Б. Котлярів // Прапор. – 1975. – № 6. – С. 95. **5. Муратов І.** Живі, правдиві образи / І. Муратов // Дніпро. – 1951. – № 2. – С. 113 – 117. **6. Штонь Г.** Становлення нової людини і літературний процес : із спостережень над українською радянською прозою 60 – 70-х рр. / Г. Штонь. – К. : Наук. думка, 1978. – 147 с.

Шарова Т. М., Сасенко Ю. В. Іван Багмут: тематичний спектр та світоглядні орієнтири

У науковій розвідці акцентовано увагу на тому, що українська література ХХ століття надзвичайно багата оригінальними талантами, але далеко не всі вони відомі читачеві. Особливої ваги в цьому аспекті набуває творчість І. Муратова, В. Мисика, І. Багмута, І. Виргана, В. Добровольського, В. Борового, В. Бондаря. Статтю присвячено критичному осмисленню тематичного спектру та світоглядних орієнтирів прозового доробку Івана Багмута, який тематично окреслив свою художню спадщину таким чином: тема воєнного дитинства, подій Великої Вітчизняної війни („Записки солдата”). Зроблено висновок про те, що в своїй творчості митець прагнув охопити й відтворити найбільш широку панораму війни, розкрити витoki масового героїзму народу, оспівуючи безсмертність його подвигу, творчо осмислити трагізм,

глибокий психологізм особистості. Зазначено, що художньою домінантою творів письменника постає зображення реальної дійсності, життя міста і села, психології людини.

Ключові слова: концепт, поетика, творчість, письменник.

Шарова Т. М., Саенко Ю. В. Иван Багмут: тематический спектр и мировоззренческие ориентиры

В научной статье акцентировано внимание на том, что украинская литература XX века чрезвычайно богата оригинальными талантами, но далеко не все они известны читателю. Особое значение в данном аспекте приобретают литературные работы И. Муратова, В. Мыська, И. Багмута, И. Выргана, В. Добровольського, В. Борового, В. Бондаря. Статья посвящена критическому осмыслению тематического спектра и мировоззренческих ориентиров прозы Ивана Багмута, который тематически определил свое художественное наследие следующим образом: тема военного детства, события Великой Отечественной войны („Записки солдата”). И. Багмут творчески осмыслил трагизм, глубокий психологизм личности, для которой война стала тяжелым испытанием. Отмечено, что художественной доминантой произведений писателя является изображение реальной действительности, жизни города и деревни, психологии человека.

Ключевые слова: концепт, поэтика, творчество, писатель.

Sharova T. M., Sayenko J. V. Ivan Bagmut: Thematic Range and World Outlook Reference Points

In scientific investigation the Ukrainian literature of the XX century is focused to be extremely rich with original talents, but not all of them are known to the reader. The artist accents that there are many Ukrainian classics in the history of the Ukrainian literature who work at a field of art creativity. The works of I. Muratov, V. Misik, I. Bagmut, I. Virgan, V. Dobrovolsky, V. Borovyi, V. Bondar are the most important. The powerful place in the history of the Ukrainian literature belongs to Ivan Bagmut who thematically outlined his art inheritance: the war childhood and Great Patriotic War events („Soldier's Notes”). The artist sought to capture and recreate the widest panorama of war, to discover the sources of people mass heroism, telling about its great feat. I. Bagmut creatively comprehended tragedy and deep psychologism of the personality for whom war became a heartrending experience. He turned the separate biographic facts into concrete pictures and real people using the force of the art word. He also truthfully displayed pictures of a revolutionary era. The writer brightly showed rough reality of the twentieth century beginning, having turned words into the art truth. His creative inheritance is many-sided and constantly actual. In the end of the article it is noted that the reality of city and village life, the psychology of a person are represented in the writer's works. His works are noted by dynamic

expansion of events, laconicism of language, brightness of images. Therefore, Ivan Bagmut's works is the whole world, a peculiar collection of human destinies, passions of life.

Key words: concept, poetics, works, writer.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2013 р.

Прийнято до друку 27.09.2013 р.

Рецензент – канд. філол. н., доц. Галич А. О.